

diccionari del Valencià de Bocairent

**“poble que honra sa llengua
va honorant-se a si mateix”**

Aquesta recopilació de paraules, que al meu parer, estan força arrelades al parlar de la gent de Bocairent, portava molts anys covant-se en el meu cap i reflectint-se en algunes anotacions esporàdiques. Però a partir de 1995 és quan comença a prendre forma el diccionari amb les aportacions dels meus amics de quadrilla de Pasqua, que entre volada de catxirulo, partida de tànguit i passeig per fer gana, van recordant paraules escoltades a casa i que van engrossant aquell incipient vocabulari que hui arreplega unes 450 entrades entre paraules i frases fetes.

Per circumstàncies socials del meu naixement a la meitat del S. XX, la primera llengua que m'ensenyé és el castellà, encara que Rosario, la meua ninyera era d'Albaida i supose que normalment em parlaria en el valencià del seu poble. Quan el xiquet, ix al carrer i va a l'escola de Dña. Josefa Luna descobreix que els altres companys parlen valencià i aprén la llengua de Bocairent al carrer i a col·legi.

Durant molt temps, com tanta gent, conec el valencià i el parle, però no puc escriure'l amb naturalitat perquè el règim ens volia a tots els valencianoparlants analfabets i quasi ho va aconseguir. Quan per l'any 1969 comence el cursos de Llengua Valenciana que impartia per correspondència Lo Rat Penat, cal pensar que dins del meu cap ja estaven instal·lades tres gramàtiques: la castellana, la francesa, segona llengua al batxiller i la llatina del tercer i quart cursos de batxillerat. El meu embolic gramatical és gran i això, per desgràcia es nota...

El que el valencià no haja estat la meua primera llengua ho he intentat superar dedicant-li moltes hores a estudiar-lo, llegir-lo i escriure'l i el resum d'aquest esforç és aquest Diccionari del Valencià de Bocairent que naix, també, com a reacció a la degeneració fonètica i sintàctica que s'escolta en la parla dels bocairentins més joves, el més influenciats pels mitjans audiovisuals i que té el sùmmum d'expressió en Canal 9 Televisió Valenciana, on les vocals obertes i les tancades sonen totes iguals i on els castellanismes s'escolten de manera continuada.

En algun lloc vaig llegir que un vocabulari és una eina lingüística, inicial, d'apropament al lèxic d'un poble i que un diccionari requereix un apropament ple i conèixer la cultura i la història del poble que parla la llengua. Segons açò, hauriem de dir que aquesta recopilació és un diccionari. Encara que en termes psicolingüístics, també podríem dir que si lexicò mental és el coneixement que un valencianoparlant té interioritzat del vocabulari del seu poble, el que és sinònim de competència lèxica i capacitat per entendre les paraules i les seus combinacions, potser, hauriem de dir que aquest treball és el meu lexicò mental.

No cerqueu tecnicismes al diccionari. Jo no sóc lingüista, ni sé si la sintaxi de les paraules és la correcta, ni conec la seua etimologia. Jo sóc un col·leccionista de paraules. No he posat moltes frases fetes o refranys, pensant que aquest tema pot ser objecte d'altres estudis sobre la parla de Bocairent com ja vaig fer jo mateix amb l'article “Influència de la religió en la parla diària de Bocairent”. En general he evitat la traducció al castellà de les paraules ja que pense que això eren unes crosses que el valencià de Bocairent no necessita.

Per tindre una guia he consultat dues grans obres: el “**Diccionari Català -Valencià -Balear**”, d'Alcover, Moll i Sanchis Guarnier i el més recent, “**Valencià en perill d'extinció**” de l'alcoià Eugeni S. Reig. El primer un monstre de la lingüística, amb 9.850 pàgines, 160.000 articles i que fou presentat pels anys seixanta. Va tindre nomenats col·laboradors: del 1943 al 1959 (mentre estava exiliat a Mallorca) a Sanchis Guarnier, a Castelló, Josep Pascual Tirado, a Benassal, Carles Salvador i a Ontinyent, el pare Lluís Fullana Mira entre d'altres. Es pot consultar en línia en <http://dcvb.iec.cat/>.

El segon, “Valencià en perill d'extinció” ocupa 860 pàgines i dona entrada a unes 1.440 paraules o frases fetes i toca especialment el valencià d'Alcoi.

Hi ha paraules que estan i altres que no estan en l'Alcover i el mateix passa amb el llibre de l'Eugeni S. Reig.

En resum aquest “**Diccionari del valencià de Bocairent**” és un atreviment que brinde a tots els que estimen la nostra llengua i una provocació per a que els joves bocairentins estudiants de filologia el completen amb els seus coneixements científics. Ells sí que poden estudiar la sintaxi de cada paraula i il·lustrar-nos amb la seua etimologia i descobrir-nos quines paraules venen del llatí, quines del grec, de l'àrab o del mossàrab.

“Diccionari del valencià de Bocairent”

Abiaixat.- En direcció obliqua. S'utilitza quan un teler trau una manta amb el dibuix no centrat.

Acatxar.- Abaixar la mirada, el cap, el cos, etc.

Acurrufat.- Encollit. “El gat sempre està acurrufat vora el braser”.

Afonar.- Enfonsar

Agarrat.- Avar, que dona poques coses. “Ser un agarrat”.

Agranar.- Passar la granera.

Agüelos.- Els pares dels meus pares. Grans de panís roser que no han esclatat.

Agussar.- Pujar, alçar. “No t'agusses el moc..”. “Agussa les persianes”.

Aïna.- Fàcilment. “**Tan aïna**”, tan fàcilment.

Aixeregat.- Que té molta set.

A cormull.- Molt ple, per damunt de la capacitat d'un recipient.

A estall o a destall.- Treball a pagar per feina feta.

A la gatameu.- Caminar amb les mans i els genolls. Els xiquets abans de caminar solen anar a la gatameu.

A poqueta nit.- Al començament de la nit, quan encara no és molt de nit.

Alamont.- Molt, adverb de quantitat. “Alamont són tres”.

Alarbe.- Valent, disposat per a la feina o activitat de risc.

Alçar.- Guardar. “Alça les claus”. Començar, “Alçar el bull”. Millorar, “Alçar-se l'oratge”.

Aliacà.- Malaltia que pigmenta la pell del pacient d'un color groc. Ictericia.

Almerç.- Guany o arreplego. “Fer almerç”.

A mans: “Treballar a mans”, per a un altre que posa la matèria primera i comercialitza el producte. Vore “Drapaire”.

Amussar.- Incitar a un animal perquè ataque.

Ampomar.- Empomar, agafar una cosa al vol.

Amponnar-se.- Emponnar-se. Ajupir-se, acatxar-se.

Amprar o Emprar: Prendre en préstec.

Anar a la coix coix.- Anar botant sobre un sol peu.

Anar de gaidó.- Anar de costat.

Andreça.- Maldat poc important i graciosa, normalment feta per un xiquet. A Bocairent se'ls diu als xiquets que pareixen “Peret el andreçero”.

Androna.- Lloc per on se'n van les aigües brutes.

Anjuntar.- Reunir. El xiquets li donàvem el significat de ser amics i diem als companys de jocs “**te s'anjunte**” si érem amics o “**no te s'anjunte**” si no volíem fer lliga amb ell.

Anginponar-se.- Emponnar-se. Ajupir-se, acatxar-se.

Anemon, Anemoné.- Anem-nos.

Anguilerar.- Posar una biga al través per tal que en ella es recolzen les altres.

Anguisqueta.- Emprenyador. “Fer l'anguisqueta”, empenyar, molestar.

Ansa del coll.- Unió entre el cap i l'esquena. “Trencar-se l'ansa del coll”, desnucar-se.

Ansandemà.- Al dia següent. A l'endemà. “A l'ansandemà ni se'n recordava”.

Apanyar.- Arreglar.

Apedaçar.- Posar pedaços.

Aplegar.- Arribar.

Arbelló.- Trapa foradada col·locada al carrer per on a d'anar-se l'aigua de la pluja.

Arrapar.- Clavar les ungles en la pell. "Els gats arrapen".

Arregussar.- Arreplegar i posar en ordre les coses.

Arremullar.- Posar en un líquid per a dessalar, amerar o reblanir. "Posa l'abaetxo arremulla".

Arruixar.- Banyar amb aigua. "Les dones arruixen el carrer".

Arruixó.- Pluja forta i curta.

Asclafitó.- Grans de panís blanc torrat al forn amb sal. Forma carinyosa de dirigir-se a un xiquet menut.

Assaonat.- "Pa assaonat", pa de mas, amb corfa més dura i molla menys esponjada.

Assesiat.- Estar ple, no tindre ja fam.

Assolar: Arrasar, enderrocar.

Assut.- Mur de contenció, reclosa de poca alçària en un riu, per aturar les aigües i fer pujar el nivell.

Astrossar.- Trencar totalment una cosa. Destrossar.

Atabollar.- Coure solament en part. "Els alls tendres per a la Pericana s'atabollen a les brases".

Aücar.- Xillar a algú menyspreant-lo.

Aüixar.- Fer fugir als animals. **Aüixador.-** Utensili per a aüixar insectes, mosques i mosquits. Els antics eren una canya que a una punta tenia bona cosa de tires paper de seda.

Avé.- "Si m'avé", si m'apeteix, si cal.

Aviar.- "Aviar els animals", endreçar el corral, posar aigua i donar de menjar.

Aviat.- "Doncs ja vas aviat", doncs ja vas apanyat.

Avio.- "Deixar l'avio", deixar el que és necessari.

Badall.- Obertura. "Pel badall de la porta es veia la llum". Respiració estentòria i involuntària que ens obri la boca i que diu la tradició que es produeix per fam o per avorriment. "A la mitja hora de la conferència la gent començava a badallar".

Badat.- Clivellat, carcall

Balda, Baldeta.- Peça allargada de ferro subjecta a una porta o finestra i que encaixa amb una peça que la trava i que està a la paret o a altra porta o portella.

Baló.- Escurat de diners, sense diners. "Els nebots el van deixar baló".

Bamba.- Ensaimada.

Bajoqueta.- Mongeta tendra.

Bajoqueta de la corfa roja.- Mongeta tendra, verda i roja, aplanada i que s'utilitza per a les paelles.

Bajoca.- Pimentó, pebrot. Exemple, "Bajoques farcides". "Ser un Bajoca", ser un ximple.

Balç.- Prestatge, estant.

Barcella.- Mida per a grans de motlle tronçònic. Xarrada llarga. "La Carme i la Neus porten un hora de barcella".

Batidor.- Pinta per a fer-se el monyo.

Batre.- Colpejar, tallar, xafar, els cereals, a mà, amb animals i altres eines o màquines per tal de separar el gra de la palla.

Be.- Esquena. "Pujar al be", pujar a l'esquena. Cal recordar el pastor del betlemet que porta el be a l'esquena.

Berena.- El treballador quan va a treballar porta "la berena", és a dir el necessari, l'avio, per menjar durant tot el dia. Vore "coixinera" i "hortera".

Bestreta.- Avançar diners o mercaderia en tractes agrícoles.

Blaüra.- Al pegar-se un colp, la pell es taca de blau pel trencament de capilars.

Bolet.- Problema, emprenyo. "En quin bolet s'heu ficat...!". "Un bolet és una lliçó". Bolet de xop.

Bonegar.- Dir paraules de reprensió.

Boçar.- Perbocar, vomitar, treure per la boca el que ja tenim a la panxa. **Boçat.-** El que s'ha vomitat. "No xafes el boçat".

Boquera.- Apertures d'una sèquia per a fer arribar l'aigua a la taula corresponent. La boquera pot tapar-se amb terra o tindre un trestallador. A Bocairent hi ha un mas anomenat La Boquera.

Borreta.- Plat amb abaetxo dessalat, espinacs, pimentons de pericana, alls i queradilles i un ou deixat caure.

Botijó.- Recipient de terrissa amb una ansa i dos brocs.

Botijós, fer botiges.- El que parla entretallat. Parlar a cops.

Botó.- Rabieta, enfadament. "Li furtaren el baló i va agarrar un botó".

Brulls.- Lloc on brolla aigua del sòl. A Bocairent els mes coneguts són els brulls del Vinalopó. També hi ha un mas anomenat Els Brulls.-

Bubú.- Personatge imaginari que es nomena als menuts per fer-los por. Altra forma més utilitzada a Bocairent és el "Mumo", derivat de mumerota. A la partida de la Foia En Palau existeix la "Caseta de Bubú".

Busca.- Partícula xicoteta. “Se li va ficar una busca a l'ull”.

Cabota, cabotó, caboton, cabut.- Dur de mollera, que no escolta a ningú, tossut.

Cabolo.- Cap gros. Cap de cartró molt gran amb una obertura en la boca per poder vore per on va el que va dintre.

Cagarri.- Covart, poregós.

Calaix.- Caixó que tenien els telers. És curiós que només es fa servir per eixa part del teler i no per a la resta de caixons i a la “còmoda” no li diem calaixera.

Càlitx.- Joc també conegut com a Tànguit. Damunt d'un palet rodó es posa una moneda per jugador. Des d'una certa distància es llancen unes teies fetes de ferro, dues per jugador. Amb la primera cal tirar el pal i la segona déu quedar el més prop de les monedes caigudes. Totes les monedes que estiguen més prop de la teia que del pal són per al jugador.

Cama crua.- Amb calcer però sense calcetins o mitges. “Anar en cama crua”.

Cancel·l.- Segona porta, normalment muntable, per evitar corrents d'aire i que passe el fred o la calor. Espai que queda entre les dues portes.

Canelló: Escorrim d'aigua que per la baixa temperatura s'ha congelat.

Capellà.- Abaejet sec salat.

Caputxo/caputxet.- Recipient de paper de forma cònica on et servien pipes, cacau i tramús, torrat, esclafitons, xufes, etc., a les parades o als porrats.

Carcall.- Esgarrat, clivellat, badat.

Carn fugida.- Quan la carn d'un múscul ix del seu lloc habitual.

Catxirulo.- Milotxa, estel.

Catxotxes.- Ser massa bo.

Cebollí.- Planter de les cebes.

Cevilet.- Malhom d'una família en el que va haver un que va ser Guàrdia Civil.

Clauà.- Preu excessiu. “Si has pagat 10.000 t'han pegat una clauà”.

Clòca.- Gallina que cova. Lloca.

Coixinera.- Saquet amb veta per tancar-lo. Els treballadors s'enduien la “berena” amb una coixinera.

Coradella.- Conjunt de vísceres d'un animal. Nom que se li dona a les vísceres fregides amb alls.

Corfolls.- Quan et poses moltes peces de roba unes damunt de les altres, portes molts corfolls. Cada una de les capes d'una ceba.

Cos de camisa.- Sense jaqueta o jersei. “Anar en cos de camisa”.

Crepó.- Part baixa i final de la columna vertebral i d'on naixen les plomes de la cua en les aus.

Cuetes.- Llenya de podar la vinya, sarments. Es ficava en garbes i s'utilitzava per torrar carn.

Cúgol.- Tija rodona que ix dels alls quan ja estan granats i que mentre està tendra es pot menjar sobre tot en truita.

Cup.- Lloc on es trepitja el raïm. Lloc on es deixa el vi perquè fermente.

Curiola.- Poltiça.

D'arrapa i fuig.- De passada, sense aprofundir.

De calent.- Amb molta força. “Treballava de calent”.

De deveres: De veritat.

De raspalló.- De forma ràpida i superficial.

De retruc.- Per segona vegada, de rebot.

Dena.- Cada misteri del rosari són deu grans, una dena.

Desanquetar.- Fer perdre la paciència, irritar.

Desficaci.- Barbaritat, fora de lloc.

Desficaciat.- Persona poc ordenada.

Desgavell.- Manca d'ordre, despropòsit, desficaci.

Desgavellat.- Desficaciat, boig.

Despitrolat.- Amb la camisa oberta, a pit descobert.

Desportellar.- Trencar per la vora un plat, una cassola, una pitxera, un llibrell, etc.

Destartalat.- Descuidat, abandonat.

Ditet.- Pimentó picant, bitxo, vitet. Vore “pebre”.

Donar llanda.- Donar la tabarra, molestar.

Drapaire.- Persona que té telers i treballa “a mans” per a un tercer. També se li diu al teler que es dedica a teixir “a mans”.

Eixabegó.- Xarxa feta de cordes que servia per a dur palla damunt la cavalleria. El darrer dia de les Festes es diu el dia de l'eixabegó. Diuen que eixe dia s'enduien en l'eixabegó als bufats que encara quedaven als carrers.

Eixanc.- Joc del sambori.

En acabant.- Després, més tard.

En caixcarra.- Sense gorra ni barret.

En conill.- Tot despullat, en porreta.

En un bot.- Immediatament, molt apressa. En un bufit.

Embreà.- “I quina embreà”, engany, pressa de pèl, decepció.

Empelegar.- Passar una feina, una obligació amb la intenció d'emprenyar. Endossar.

Endenyar-se.- Infectar-se una ferida.

Engrunsar.- Produir vaivé a un cos suspès.

Engrunsadora.- Seient, penjat de cordes, cadenes, o ferros per tal que es puga engrunsar.

Enguisqueta.- Emprenyador, pesat, molest.

Enjorn.- De bon matí, prompte.

Enrevessat.- Complicat, complexe, difícil.

Enviscà.- Varetas amb visc que es posen per a caçar, normalment en una "parada". "Quina enviscà!", quina mampresa, quin embolic.

Enviscar.- Caçar amb visc, normalment en una "parada".

Eo !!!.- Un substitut d'hola. S'utilitza per a cridar l'atenció d'algú.

Era.- Espai de terra rodó i amb el sòl aplanat on es batien els cereals, els fesols, els cigrons, etc.

Esbalaït.- Precipitadament, molt de pressa. "Eixe és un esbalaït".

Escabussar.- Ficar dins l'aigua. **Escabussó.-** Tirar-se a l'aigua.

Escampilla.- Joc. Una branqueta xicoteta, anomenada escampilla i un pal anomenat boix. L'escampilla, posada en terra es colpeja amb el boix i quan està per l'aire es torna a colpejar per fer-la anar més lluny.

Escardar.- Entrecavar per llevar, principalment, els cards.

Escarrampar-se.- Obrir molt les cames.

Esclafitó.- Gra de panís blanc torrat. Forma carinyosa de dirigir-se a un xiquet xicotet.

Escombrar.- Podar arbres. Agranar.

Escupinyada.- Salivada. Saliva que es tira, de forma voluntària, per la boca. Com totes les escupinyades són similars, quan dos coses o persones es pareixen molt diem que són una escupinyada de l'altre.

Escurar.- Rentar utensilis de cuina. Figuradament, quedar-se net de diners: "Després de la boda estava molt escurat i a més a més va pendre el costum de jugar a les màquines escurabutxaques".

Esgarrar.- Trencar una tela o paper o cartró. Fer bocinets d'una verdura: Pimentó, Ceba, Albergínia, etc. Al plat d'aquestes verdures amb oli li diem "Esgarraet".

Esgarda.- Partícula que es desvincula d'un sòlid.

Esgolar.- Deixar anar lliscant. "La neu s'esgolava"

Esgoladora: En castellà "tobogán". Al començament del camí del Sant Crist, front a les Covetes dels Moros, hi ha una Esgoladora natural en la roca i on la roca brunyia de tant com anàvem els xiquets a esgolar-se.

Espampolat.- Separat un d'altre, col·locat còmodament.

Espatarrar-se.- Posar-se amb les cames molt obertes.

Espenyar-se.- Caure des d'una altura considerable "El Vite es va espenyar a la penya la Blasca".

Esporreat.- Una persona o una cosa està esporrejada quan no està bé o algú li ha fet mal.

Estacar.- Ficar una cosa dins d'un altra: "Estaca el clau fins la cabota". Enfonsar-se: "El bancal està molt moll i s'estaca".

Estar peix.- No tindre ni idea, desconèixer les coses, estar in albis.

Estiba.- Capsa rodona de fusta on es col·loquen, a tongades, les sardines salades. "Sardines d'estiba".

Fadrí.- 1- Persona que no s'ha casat. 2- Xicon en edat de casar-se. 3- Creixement dels xiquets, "la teua menuda està molt fadrina". 4.- Criada, dona que fa les feines de la llar.

Falaguera.- "Dur falaguera", portar mala sort. Es diu a nivell caçadors.

Farda.- El que es paga de més, per damunt del preu de la cosa. "La Loteria del barri sí que porta farda".

Fardar.- Lluir, vanagloriar-se d'alguna cosa. "Com fardava Roc amb el seu mòbil nou..."

Fassedura.- Pilota de carn per al putxero, en especial el del dia de Sant Blai.

Fer harca.- Guerreta a pedres entre xiquets.

Fer la oixa.- Emprenyar, desenquetar.

Fer pala.- No aconseguir el que es buscava. "Hem anat al pebràs i hem fet pala".

Ferrabràs.- Les dones majors ho diuen per referir-se a un xiquet revoltós.

Flare.- Espigues de panís trenades pels pallocs i que es penjen del sostre per a què no arriben les rates i estiguen airejades. Canyes que es posen al voltant de les tomaqueres o de les bajoquetes.

Flatós.- Que dóna molt de quefer, sempre queixant-se, que tot ho troba malament.

Freixura.- Entranyes d'animal, especialment pulmons. Forma part de la coradella. "Em va caure la freixura als peus", em vaig quedar molt sorprès.

“Fuera”.- “Anar de fuera”, anar d'excursió. La fuera més clàssica de Bocairent és la “Volta a la Marina”. Pot ser una reminiscència de quan els soldats de Bocairent baixaven a defensar La Marina dels atacs dels pirates.

Gafet.- Peça metàl·lica corbada que enganxa en altra peça metàl·lica o amb un trauc fet amb fil.

Gaidó.- Obliquament, de costat. “El coixo sempre va de gaidó”.

Gallet.- Deformació de galet, broc petit del botijó, porró o catalana. “Beure al gallet”, beure per la part del galet, sense posar el llavis sobre el veixell.

Gargall.- Mucositat de l'aparell respiratori que va a parar a la boca i s'escup.

Garró.- Part posterior del turmell, coneguda per taló d'Aquil·les. “Era molt descuidada, portava la calça al garró”.

Granís, Granissada.- Calamarsa, calamarsada.

Gat.- En cançons antigues de festes apareix “agarrar gat”, bufar-se.

Gatxull.- Fang poc espès.

Gerri.- Joc. Un paga i ha d'anar tocant als altres. Al que el toquen queda parat en un racó on van anant la resta dels tocats. Si un jugador pot anar al racó i tocar a un dels parats diu “Gerri per descuidat i per tots” i salva a tots els parats.

Granera.- Escombra.

Grum.- Mostra o flor de l'olivera

Guaret.- Deixar descansar un bancal, llaurant-lo, però sense sembrar. Fondària de la llaurada.

Guilopo.- Persona espavilada per a benefici propi. Així anomenen les dones majors als xiquets xicotets simpàtics i espavilats.

Guipar.- Veure. “Te'm guipat des de molt lluny”.

Guitza.- Cosa contrària, molesta. “Fer la guitza”, molestar, destorbar, contrariar, fer la punyeta.

Harca.- “Fer harca”, fer una guerreta a pedrades entre dos bàndols de xicons.

Herbero.- Beguda composta per una barreja d'aiguardent i aniset amb herbes aromàtiques.

Hortera.- Utensili metàl·lic amb tapadora que es pot fixar i que s'utilitza per portar la “berena”.

Inga.- Degradació de “vinga”. “Inga anem-se'n d'ací”. “Inga, doncs ja ens vorem”.

Jàssina.- Biga ficada per a sostenir altres bigues.

Jassinada.- Caure, normalment de tos, pegant-se una forta costalada. Caure de tos.

Llançar-se a perdre.- Fer-se roïn. Fer-se malbé.

Llandar.- Donar la llanda. Ficar-se pesat i reiteratiu.

Llémenes.- Ous dels polls del cap.

Llepó.- Adulador exagerat i servil. Delatador.

Lleterola.- Carn molla o greixosa adherida al fetge, cor o altres vísceres. Forma part de la coradella.

Llevar.- Retirar, alçar. “Llevar taula”.

Llimac.- Planta aquàtica, alga d'aigua dolça que es fa a les basses o sèquies.

Lloca.- Gallina que cova. Cloca.

Llomello.- Llom d'animal.

Llondro.- Recipient, poal.

Llumener.- Electricista.

Macarro.- Residu d'escrement o de fang enganxat a una part del cos o de la roba. “Carrer macarro”, un carrer on abans en quant plovia es feia molt gatxull i on per cert es jugaven i es juguen partides de “llargues” de pilota valenciana.

Magre.- Carn sense greix, p.e. magre de porc.

Mai.- Exclamació. “Mai xica!”.

Major.- Solemne. “Missa major”.

Mallol.- Bancal de vinya jove.

Mangarrufa.- Mentida o engany ocult. “Després de molt parlar descobrirem que tot era una mangarrufa”.

Manifesser.- Que se li donen bé els treballs manuals. Que es fica on no déu. Veritablement és un càrrec religiós del que va amunt i avall en una processó per a procurar que no hi haguen trencons.

Manobre.- Obrer ajudant del paleta i del Mestre d'Obres.

Manta.- Malfaener, gandul, gos. “Aquell era un manta, sempre sense fer un brot”.

Mantàfula.- Mentira, engany, adulteració. “Estic fart de tanta matàfula”.

Mante.- Ho deien les dones majors com a substituti de “carinyet”.

Mantellina.- Tel que cobreix l'estómac del porc o de l'ovella i que s'utilitza per embolicar aliments en receptes antigues, p.e. els figatells.

Marejar el sol de migdia.- Enredrar, embolicar, no parlar clar.

Mari !.- Ho deien les xicones al cridar a qualsevol altra jove, es diguera Maria o no.

Mascara.- Pols negra adherida a les paelles i als perols posats a la flama de la llar o del foguer de llenya. “No toques el cul del caldero que està tot mascaràt”.

Mastegó.- Acumulació de carn molt mastegada que és impossible engolir i que acabem traient de la boca.

Matacabres.- Neu que no cau en flocs, que és fina i dura.

Matar el cuc.- Menjar o beure entre dos menjades per llevar la set o la gana momentàniament.

Mel de catem.- Molt bo, de qualitat. Podria derivar de la bona mel que venien en Ca Telm en l'Alcoi del segle XIX.

Menjar de calent.- Menjar plats forts dels anomenats de cullera, arrossos, guisats, etc.

Menuts.- Morella, fetge, ronyons i rovells de gallina que s'afegeixen com a tropessons al brou de la sopa.

Micapà.- Menjar empastrat, cataplasma. "Estar fet un micapà", estar malaltós.

Miqueta, Miquiua, Miconia, Miconiua, Micoteta .- Derivats de mica i significat un poquet, molt poquet.

Molinà.- Carbó vegetal fet de rames xicotetes i que servia per a cremar al braser en la taula "camilla" o tendur. Encara s'utilitzava un carbó més triturat anomenat Cisco.

Molina/Molineta.- Molí de vent, d'estructura metàlica, per traure aigua d'un pou o, actualment, per fer llum elèctrica.

Mollera.- El cap. L'enteniment. "Ser curt de mollera". També és un peix.

Mol·lada/Mol·laeta.- Degradació de "mollada", revoltó, volta que deixa el motlle entre dues bigues. Diuen que Sant Vicent quan va vindre a Bocairent, va dir: "Venturós qui tinga una mol·laeta a Bocairent perquè no morirà de mal de vent". La gent de vegades es confon i li diu mol·lada a la biga.

Mostatxut.- Peça dolça amb forma de llengüeta i feta al forn, de pasta similar al bescuit. Solien posar-se a les natilles.

Mostós.- No massa net, ple de brutícia.

Mumo.- Personatge imaginari per a esglaiar als menuts.

Mumerota.- Com Mumo. Persona vestida estrofolàriament.

Muxaxanga.- "Pujar a la muxaxanga", anar als múscles d'una persona.

Naia.- Barana de l'escala.

Navego.- Gran activitat. "I quin navego portes!".

Novell.- Nou, fet de fa poc. Exemple, "oli novell", "vi novell".

Novençans.- Els que s'acaben de casar. El novençans deixaven de ser-ho quan arribava el primer fill.

Nuvolet.- Refresc amb aigua fresca i una xorradeta de "cazalla" (aiguarent anisat) que al ajuntar-se reaccionen fent un núvol blanc. També és conegut com una **Palometa** i de vegades s'afegeixen els polvets dels dos paperets de gasosa, el blanc i el blau, transformant la beguda amb les boletes picants del carbònic.

Nyas.- Pren, "tin". "Nyas deu euros i calla".

Nyofla.- Coqueta fregida feta de farina, normalment del que sobra d'arrebossar.

Oixa.- Fer l'oixa. Emprenyar, molestar.

Ordinari.- El que fa viatges periòdics a un lloc i fa els encàrrecs que li demanen.

Pala.- "Fer pala", no caçar res. Per similitud, no aconseguir alguna cosa.

Palometa.- Vore Nuvolet.

Palla.- "Fer-se una palla", masturbar-se. "Quedar-se a mitja palla", no rematar una cosa.

Palloc.- Fulles de la panolla del panís.

Pallús.- Palla de baixa qualitat. "A la primera lliçó, tiren pallús que m'astaque".

Pandorga.- Instrument tradicional, sobre tot per Nadal, fet amb pell tensada sobre un recipient fofo. També es coneguda com simbomba.

Panís.- Dacsa.

Panolla.- Espiga del panís.

Pantorrilla.- Músculs entre peu i genoll.

Papar.- Menjar, "Aquell s'ho papa tot". Engolir, assimilar, "Es va papar el llibre en un dia".

Parar.- Disposar, preparar. "Parar la taula".

Parat o Parada.- Lloc on s'esperen les aus per caçar-les.

Parlar foradat.- Parlar sense fonament i de coses que no venen a la conversació.

Parrancano.- Que té les cames encorbades.

Parrús.- Vulva o el pèl que l'envolta.

Pas de l'hort.- A Bocairent és la representació teatral de la Passió de Crist, que actualment, amb periodicitat trianual es fa a la població la nit del Divendres Sant.

Parva.- Tongada de garbes damunt de l'era preparades per a batre-les.

Passa.- Passatge, epidèmia, pàssia. Malaltia que ataca un grup ampli de gent en una contrada determinada.

Passera.- Tauló, tronc, pedres o altra cosa posada a manera de pont.

Pastell.- Peça corredissa d'un pany, balda.

Patocs.- “Fer patocs”, deixar amb el calcer rastre de fang, oli, greix, pintura, etc.

Patxorra.- Calma excessiva, manca de preocupació. “Anaven amb una patxorra...!”

Pebràs.- Nom que donem a Bocairent als esclatasangs, rovellons o lactarius deliciosus.

Pebre.- Diem pebre a la plantació i a les mates dels pimentons, però no diem pebrots.

Pedaç.- Tros de teixit nou que es cus per a reparar una tela esgarrada.

Pelacanyes.- Vent molt fred. “Ací a l'hivern fa un pelacanyes...”

Pel·lila o Pil·lila.- Sol dir-se per anomenar el membre viril dels xiquets.

Pendó.- Roba vella i trencada i inservible. Persona de conducta poc recta.

Perellona.- Un tipus de poma amb forma allargada.

Pericana.- Mescla de pimentons secs, fregits o torrats, alls tendres torrats, corfa de llima i abaejo o capellanet torrat, tot esmicolat molt menut i barrejat amb bona cosa d'oli d'oliva, que a poder ser ha de ser novell.

Perol.- Figuradament, cap. “Estar tocat del perol”.

Petorrera.- Escorça del pi.

Picolí.- A Bocairent és un malnom. Podria vindre de xicotet.

Pigota.- Malaltia que produeix granets que poden deixar senyal de per vida. Verola. Molts portem el braç marcat per la vacuna de la pigota.

Pinatell.- Pi xicotet. Lloc plantat de pi jove.

Pinotxa.- Remulla del pi.

Pinta.- Batidor a dues cares que s'utilitzava per treure dels cabells les llémenes dels polls.

Pipar.- Veure, descobrir. “Els varen pipar fàcilment”.

Pirri.- Cabell arreplegat a la part de darrere del cap.

Pixó.- Se li diu pixó al meló d'hivern molt madur i que té un aroma molt fort. “El meló estava pixó”.

Planeta.- Peça de cuir amb lligasses que es posa sobre el membre viril del be masclé o del cabró per tal de que no deixi prenyades a les femelles.

Plegador.- Cilindre on es posen els fils que seran l'ordim d'un teler.

Poca traça.- No tindre habilitat per fer una cosa. **Traça** seria habilitat.

Polla.- Membre viril.

Pòsit.- Dipòsit. Carrer del Pòsit, on abans estaven els dipòsits per a grans.

Posar l'os.- Els majors ens dien als xiquets que en anar per primera vegada a una capital, “ens posarien l'os”, era una forma de burlar-se'n.

Poltrota.- Un tipus d'embotit fet de carn de porc i en budell gros.

Porra, porreta.- “Anar en porra” o en porreta, anar despullat. Joguesca, aposta.

Portell.- Port de muntanya xicotet. “Mas del Portell”.

Postet, posteta.- Peça de fusta per dur pans o tonyes al forn.

Potrós. Donador de quefer.

Prinyó.- Inflamació rogenca de la pell, barreja de mala circulació i fred i que surt, sobre tot, als dits i a les orelles i que s'acompanya de bona cosa de picor.

Puntelló.- Colp pegat amb la punta del peu. També es diu una **Puntellà**.

Quefer.- Feina. “Donar quefer”, donar feina, molestar. **Queferós**, el que dóna quefer.

Quisqui.- Qualsevol, tothom. “Anava tot quisqui”.

Rajolí, Rajolinet.- Raig petit, o molt petit, de líquid. “Posem un rajolinet d'oli”.

Rall.- Xorret, raig d'un líquid. “El pa torrat m'agrada amb un rallet d'oli”.

Rastoll.- Tiges del cereals que queden al bancal després de segar.

Ratlla.- “Fer la Ratlla”. La ratlla és un estalvi que es fa setmanalment a fi de tindre diners en arribar les festes de Moros i Cristians.

Rebals.- Provisió de coses.

Rebalsar.- Fer provisió de coses. “No hi ha comandes i estem rebalsant mantes”.

Rebeca.- Jaqueta de punt sense coll amb botons. El nom ve de la peça de roba que lluí la Joan Fontaine, protagonista de la pel·lícula “Rebeca” d'Alfred Hitchcock.

Reblar.- Eixamplar i/o arrodonir a base de colps una cosa metàl·lica. Els xiquets reblàvem les monedes antigues per millor jugar a “xavos”.

Rebolica.- Desorde, bullici, aldarull. **Rebolica de panxa**, desbaratar-se l'estómac per una mala digestió o per una infecció.

Redena i Redell.- Eufemismes de Redéu.

Regallar.- Anar caient un líquid. “El ciri anava ple de regalls”.

Reglotar.- Tornar a la boca una part d'aliment o líquid que havia passat la glotis. Els nadons després de mamar solen rotar i reglotar una miqueta de llet.

Regolar.- Anar donant voltes per una superfície en pendent.

Regomello.- Recel, aprensió, temor d'un perill.

Rellomello.- Agulla de carn, sense os, molt apreciada, entre el llom i les costelles.

Remugar.- Parlar entre dents, queixar-se. "Sempre estàs remugant".

Remulla.- Derivat, distorsionat, de rama. Rames i rametes que queden al terra després de podar.

Replanell o Replà.- Ample que fa l'escala al final de cada tram i en especial davant les portes dels pisos.

Resemble.- Paregut. "Té un resemble a son pare".

Revencillà.- Giró de peu. Doblegament o contorsió involuntària del canell del peu.

Revingut.- Deteriorament d'un aliment, en especial ablanit per causa del temps i la humitat.

Reviscolar.- Millorar d'una malaltia, renàixer.

Revoltó.- Revolta que hi ha entre dues bigues. A vegades la gent es confon i anomena revoltó a la pròpia biga.

Rodabalcó.- Tela que es posa als balcons amb motiu d'alguna festa.

Romancer.- Que parla més del compte i no sempre la veritat.

Ronya.- Brutea.

Ronyós.- Brut. Avar.

Rosada.- Condensació de la humitat atmosfèrica a causa del fred de la nit i que fa un mantell blanc sobre el bancals i teulades. Reixiu.

Ròssega.- A Bocairent se li diu ròssega al vestit de natzarè amb capirot que porten alguns portadors del passos de Setmana Santa.

Rosegó.- Tros de pa dur o sec.

Rotar.- "Ves-te'n a rotar", "Ho faré si em rota".

Rungló.- Aparell cilíndric, de pedra o de metall, que sol pesar molt i s'utilitza per aplanar la terra i per a batre a l'era.

Rutxe.- "Anar a rutxe": anar a la ruïna. "Estar a rutxe".

Safa.- Recipient redó, de ceràmica o metall utilitzat per rentar-se les mans i la cara, quan no hi havia aigua corrent a les cases.

Sala.- A Bocairent, li diem "La Sala" a l'Ajuntament.

Salaurero.- El que fa o el que ven saladura.

Samarra.- Torsionar una bufanda o una simolsa, després ajuntar les puntes i aconseguir que s'ajunten.

Sarpassa.- Costum cristià de beneir les cases amb aigua i sal durant el temps pasqual.

Sarpasset.- Utensili per mullar aigua beneïda i fer-la arribar als fidels o als objectes.

Sell.- Tel que hi ha davant les cel·les d'un panal.

Semblar-se.- Paregut a una altra persona. "S'assembla a sa mare".

Sequer.- Li diem "El Sequer" al cementeri. "Anar-se'n al sequer", morir-se.

Serrer.- Persona o cosa que ha quedat sense parella. Pot ser, per exemple, un guant o una sabata.

Setiet.- Rotllana d'espart, palma, fusta o metall que serveix per salvar la taula del calor o de la brutícia d'un perol o cassola.

Simolsa.- Tira estreta, cap al cap de la peça de la manta que es tallava i de la que els xiquets ens fèiem pilotes per jugar al futbol.

Sio !.- So per fer parar una cavalleria. Seria el contrari d'**Arre!** que serveix per fer-la moure. "Sio !... burra...". "Arre! ... burra..."

Socolada o sòcul.- Fris, sòcol, socolada, part baixa d'una paret.

Solatge.- Substàncies en suspensió d'un líquid que s'assolen al fons del recipient amb el pas del temps. Al solatge de l'oli se li diu **Morca**. Al solatge del vi se'l coneix com a **Mare**.

Solfactina.- Màquina de filar que estira i dóna torsió.

Solsida.- Despreniment.

Soneguera.- Molta son, ganes de dormir. "A l'estiu en havent dinat m'entra una soneguera..."

Sumar.- Perdre líquid. "Les juntes..., la que no suma, se'n ix".

Taba.- Os del genoll del corder i que serveix per a jocs infantils.

Taboll.- Atabollat sense coure del tot.

Talaia.- Lloc alt des d'on es poden veure bona cosa de coses, torreta. A Bocairent hi ha un carrer "La Talaia" i un mas.

Talló.- Gruix d'una capa d'alguna cosa. "S'ha posat un bon talló de neu".

Tamborinà.- Caiguda o trompada violenta. Tempesta curta amb aigua o granissol abundant.

Tana.- Pallissa. "Em perdut 10 a 0, quina tana ens han pegat..."

Tanda.- Espai de temps que li toca regar a un agricultor. "Pendre tanda", pendre número en una cua.

Tànguit.- Calitx.

Tararot.- Curt d'enteniment, persona desarreglada.

Tata, Tete.- Germà o cosí en llenguatge infantil.

Taüll.- Que li falta un ull. **Tort.**

Teda.- Llenya, fusta rica amb resina que crema ràpidament.

Teia o Tella.- El xiquets es fèiem teies per a jugar, peces rodones i aplanades d'algún tros de rajola de fang. Peces rodones de ferro que s'utilitzen per a jugar al Tànguit.

“Tercio”.- “Fer el tercio”, en el tèxtil, és el tercer torn o torn de nit, de 22'30 a 6'30 h.

Timba.- Lloc on es juguen jocs d'atzar no permesos.

Timó/timonet.- Farigola, la planta o la tissana que es fa amb ella.

Tirasset.- Fusta rectangular amb un mànec llarg i centrat, serveix per a amuntar el gra a l'era o escampar la sorra a la plaça de bous.

Tirria.- Forta mania, malvolença persistent. “Em tenen tirria”.

Toca!.- Ordre que se li dóna a algú perquè es pose en marxa. “Toca davant de mi!”.

Toll.- Clotada, més o menys ampla i profunda en els curs d'un riu, com una bassa natural. Les quadrilles de xiquets o xicons netejaven els tolls del Clariano, al Barranc de la Fos, per tal d'anar a pendre el bany a l'estiu.

Torrat.- Cigró passat per farina i sal i torrat al forn.

Tort.- Que li falta un ull. **Taüll.**

Totxo.- Més gruix o més gran de l'ordinari.

Tocat.- Taca, brutícia. “Ha eixit un tocat a la paret”. Malaltós, desequilibrat, bufat. “Estar tocat”, “Anar tocat”. Barrejat, lleugerament: “El timó m'agrada tocaet d'herbero”.

Trasquiló.- Erro al tallar els cabells.

Traucat.- Foradat. “La noguera era molt vella hi estava tota traucada”.

Trellat.- Ponderació o capacitat mental. Seny.

Trencó.- Trencat en alguna cosa. Interrupció. “Per a evitar trencons en la professó el **Manifesser** anava amunt i avall”.

Trespol.- Espai entre sostre i teulada.

Tres quarts de cinc.- 4'45 h. Reminiscència de les hores a la catalana. Però només ho diem per a “tres quarts”, no per a “un quart”, ni per a “dos quarts”.

Trestallador.- Peça de fusta, metall o ciment que ficada en una **boquera** d'una sèquia, serveix per a fer arribar l'aigua al lloc adequat.

Triat.- Malaltós, baix de moral, desmillorat. La llet o l'allioli es trien quan es separen els components per perdre cohesió les seues molècules. Diu la tradició que l'allioli es tria si el fa una dona en període d'ovulació.

Trinqui.- Beure excessives begudes alcohòliques. “Sempre està pegant-li al trinqui”.

Tufat.- Cabrejat, enujat, seriós. “El Carles s'havia tufat amb la novia”.

Trujal.- Lloc on es premsa el raïm.

Vedat.- Glotis, extrem superior de la laringe. “Se me n'ha anat pel vedat”, atragantar-se.

Vetlar.- Estar despert fins a altes hores de la nit o matinada.

Vinça.- Veta de carn que està endurida i costa de menjar. “Aquest pernil està vinçòs”.

Volantí.- Salt acrobàtic, tombarelles, bac que cau un xiquet.

Xamar.- Beure. “Anar xamat”, anar bufat o begut.

Xambit.- Gelat que es posava entre dues galetes gruixudes. Operació per reparar un erro en una peça de mantes.

Xifarrera.- Molt de fum, fumaguera.

Xinglot.- Pom de raïm que ha quedat molt menut amb comparació amb els altres. També es diu **Cabrerot**.

Xixi.- Forma infantil de nomenar la carn.

Xitxo.- Gos. Té un to despectiu. “Xitxo vés-te'n...”.

Xopineta.- Petxina. Cal recordar que el mar arribava a Bocairent i que en molts llocs del terme s'han trobat petxines fòssils i que la ceràmica cardial trobada a la Sarsa es decorava mitjançant aquestes xopinetes.

Xorraeta.- Quantitat xicoteta de líquid que cau en abocar una botella, un pitxer, un pot, etc. Se li diu xorraeta al licor que afegeixes al cafè o al timó

Xoto.- Borreguet xicotet. Substitutiu de carinyet. Ho diuen els majors als xiquets més menuts.

Xotxorrita, xotxorreta.- Llardó. “Coca de xotxorrites”. Restes de fondre el sagí del porc.

Xufa.- Tubercle del que es fa l'orxata. Bofetada, galtada, “li han pegat una xufa”. Colp, “M'he pegat una xufa amb la bici”. Figuradament, sexe de l'home.

Xuplar.- Aspirar un líquid. Tindre a la boca un sòlid, (pastilla o caramel p.e) fins que es dissolga.